

ATBILDĪBAS JĒDZIENA BŪTĪBA

The Essence of the Concept of Responsibility

Kristīne Ķinēna

Rīgas Stradiņa Universitātes Liepājas filiāle, Latvija

E-pasts: kristine.kinena@rsu.lv

Abstract. *Social responsibility is a concept used across many field, for example, business, economics, political science, social and human science, etc. In every country has been made development plan, which is related to citizen's social responsibility and environmental front. Every human daily routine begins with a sense of obligation and responsibility and action. People do not understand their actions and behavior of the direct consequences on the environment, other people and to ourselves. Conversely, by understanding ourselves as social and natural part, you can expect a long term positive results in the formation of responsibility and joint responsibility. This article deals with the concept of accountability structure and its relationship to the social environment.*

Keywords: *responsibility, attitude, social environment.*

Ievads

Introduction

Mūsdienu aktuālākās tēmas, par ko tiek veikti daudzi pētījumi ikdienas ir cilvēciskās attieksmes mainīšana pret apkārtējo vidi, līdzcilvēkiem, kas kā atgriezeniskā saite nonāk atpakaļ pie katra indivīda. Ik dienas tiek uzsvērtā saldūdens patēriņa samazināšana, atkritumu šķirošana, veselīga dzīvesveida aktivizēšana, apkārtējās vides saudzēšana. Ikviens pasaules iedzīvotājs izprot savu ikdienas aktivitāšu ciešo saikni ar apkārtesošajiem cilvēkiem, sevi un dabu. Sabiedrībā trūkst holistiskas izpratnes. Indivīdiem ir zināšanas par atbildīgu rīcību, bet atbildība un līdzatbildība savā rīcībā ir atšķirīga, tā ir daļēja, vai nav vispār. Indivīda ikdiena sākas ar pienākumu un atbildības apziņu un rīcību. Cilvēka būtība visciešākā veidā ir saistīta ar atbildību.

Atbildība ir jēdziens, kurš tiek lietots dažādos veidos, formās, situācijās. Tā var būt kāda atbildība pret kaut ko, kāda atbildība citu priekšā, atbildība politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, personiskajā un atbildība pilsoniskajā u.c. kontekstā. Jēdzienu atbildība savā valodā izmanto ikviens sabiedrības loceklis, taču atšķiras šī daudzpusīgā termina izpratnes līmenis. Sabiedrības locekļi atšķirīgi izprot atbildību par savas rīcības tiešo atgriezenisko saikni ar sevi, citiem un dabu.

Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.-2013. gadam paredz, ka ikvienam cilvēkam jāuzņemas daļa līdzatbildības sociālajā kopībā - par savu izvēli, sava radošā potenciāla attīstību un aktīvu dzīves pozīciju. (19) Latvijā dažādās sfērās veiktie pētījumi norāda uz indivīdu atbildīgas rīcības mazināšanos, kas izpaužas kā pasivitāte vēlēšanās, ēnu ekonomikas pieaugums, dabas procesu izjaukšana u.c. Salīdzinoši Saeimas 6. un 7. vēlēšanās piedalījās 71,9% balstiesīgo, 10. Saeimas vēlēšanās 63,12%, 11. Saeimas vēlēšanās 60,2% balstiesīgo. (22) Iekļaujoties globālajos procesos, Latvijas pilsoņi tiek iesaistīti tādu problēmu

risināšanā kā sabiedrības ilgtspēja, vides ekoloģijas saglabāšana. 2008. gadā veiktie pētījumi par videi draudzīgu dzīvesveidu atklāj, 74,5% Latvijas iedzīvotāju šķiro atkritumus, 62,6% izvairās no plastmasas iepakojuma un maisiņu iegādes, 44,4% pārvietojas ar kājām, vai divriteni vai sabiedrisko transportu, nevis personisko automašīnu. 28-35% robežās atrodas bioloģisku pārtikas produktu lietošana, videi draudzīga kurināmā un enerģijas izejvielu izmantošana, piedalīšanās talkās, rūpējoties par vides tīrību, veselīgas kosmētikas, tīrīšanas līdzekļu, apģērbu otrreizēja vai vairākkārtēja dažādu iepakojumu un materiālu izmantošana. Pētījuma autori uzskata, ka norādītā ideālā izpratne par lietu būtību neparāda patieso iedzīvotāju rīcību, uzskatot, ka reālās aktivitātes šajos rādītājos ir vidēji par 20% zemākas. Savukārt 9,4% aptaujāto uzskata, ka šķirošana rada neērtības, tāpēc to nedara, bet 3,8% neizprot šķirošanas jēgu. (20) Pēc Valsts darba inspekcijas datiem ir palielinājies ēnstrādnieku skaits, 2011. gadā ēnu ekonomikas apjoms bijis 38,1%. (21)

Indivīda atbildības veidošanos pret sevi, citiem, dabu ietekmē mikrosistēma, mezosistēma, ekzosistēma, makrosistēma. (Craig, 2000, 24. lpp.) Makrosistēma spēj ietekmēt visas pārējās sistēmas, jo tā nosaka likumus, tradīcijas, kultūru un vērtības, kas figurē sabiedrībā. Atbildības izpratni par savu rīcību, sevi un citiem veido audzināšana, kā arī to papildina socializācijas process. Šie procesi var viens otru papildināt, radot pozitīvas ietekmes personības attīstībā, bet tie var iesaistīties arī pretrunās. Audzināšana veido cilvēka tikumisko uzskatu sistēmu, socializācija parāda atšķirības cilvēku uzvedībā. Vērtējot atbildīgas rīcības veidošanās fonu, audzināšanas un socializācijas mijietekme rada neprognozējamu atbildības izpratnes attīstību. Līdz ar to atspoguļojas pētījuma problēma – indivīda atbildīgas rīcības veidošanās notiek katra izpratnes līmenī, kas izpaužas atšķirīgā uzvedībā, un neveidojas sabiedrības locekļu līdzatbildība par sevi, citiem un dabu. Pamatojoties uz problēmu, par raksta mērķi tiek izvirzīta atbildības jēdziena dažādu autoru skatījumu analīze, ar atbildības jēdzienu saistīto personības kritēriju izvērtēšana.

Atbildība ir indivīda apzināta darbība, tā ļauj regulēt indivīdu uzvedību. Ikviens indivīds savu atbildību pauž caur attieksmi pret sevi, citiem, dabu un apkārtesošajiem pasaulīgajiem procesiem. Filozofe M. Kūle sacījusi, ka sabiedrība ir organisms, ko veido daudzi locekļi, sākot ar ģimeni un beidzot ar ekonomiskām, sociālām, politiskām un kulturālām vērtībām, kas pastāv kā dažādas starpnieka grupas, un bāzējas cilvēciskajā dabā. (Kūle, 1998, 583-586 lpp.) Indivīdi ir sociālu kopumu vienojoši elementi, kuri ir spējīgi uzņemties atbildību par sevi un citiem, savu darbu un rīcību. Atbildība ir personības psihisko funkciju integrācijas rezultāts, kuru veido attieksme pret pienākumiem, emocijas, subjektīvā uztvere, personisko mijattiecību izpausme, interakcija, sadarbības formas un vērtību sistēma. (Flangan, Gallay, 2007, 13. lpp.)

Kraiga sacījusi, ka indivīdi mijietekmējas ar citiem indivīdiem, piedalās notikumos un šajā informācijas apmaiņas procesā paši mainās. Tāpat cilvēki ietekmē objektus un notikumus un izmaina tos. (Craig, 2000, 63. lpp) Ž. Piažē uzskata, ka informācijas iegūšanas procesā izmaināmiem mēs paši. Šis process nodrošina cilvēkus ar iespēju rīkoties kompetenti informācijas apmaiņas procesā.

Atbildību par sevi, citiem un savu rīcību attīsta ģimene, skola, masu mediji un sabiedrībā pastāvošie likumi, kultūra, tradīcijas, vērtības. Pirmā sociālā ievirze par savu atbildību pret sevi, citiem un savu rīcību veidojas ģimenē, pēc tam tā atklājas mezosistēmā. Balstoties uz Kraigu, dzīves vērtības un pieredze formējas nozīmīgu vai vēsturisku notikumu ietekmē. Kultūras un vēstures apstākļi, kuros nonākuši cilvēki dažādos savas dzīves momentos, ietekmējuši viņu uzstādījumus, dzīves vērtības un iespējas. (Craig, 2000, 27)

Lai arī cik cilvēks būtu godprātīgs un bezkaislīgs, personiskie un kultūras uzstādījumi nopietni ietekmē pareizu cilvēku uzvedības izpratni. Kad tiek vērtēts, uz ko ir vai nav spējīgs cilvēks, kad mēģina pateikt, kā jāuzvedas, kad nosoda citu cilvēku uzvedību, tiek pārnestas indivīda pieņemtās vērtības un normas, kas formējušās katra individuālā pieredzē socializējoties apkārtējā kultūrā. G. Kraiga ir sacījusi: „Cilvēkam ir grūti atteikties no subjektīviem vērtējumiem un vērtēt citus izjeot no viņu normām, vērtībām un dzīves nosacījumiem. Pilnīgu objektivitāti nekad nebūs iespējams sasniegt.” (Craig, 2000, 36. - 37. lpp) Katram ir personīgie uzskati par to, kādā līmenī katrs atbild par savu uzvedību un rīcību, kādā līmenī iespējams pašauties uz to, ka indivīda prāts virza uz pareizu rīcību. Tātad, no teorijas analīzes var secināt, ka cilvēks uzvedas atbilstoši tam, kā viņam šķiet pareizi.

Cilvēka dabas formēšanās, jeb uzvedība veidojas iemācoties. Iemācīšanās procesā tiek apgūti morāles principi, priekšnosacījumi, manieres. (Craig, 2000, 61. - 63. lpp) Cilvēka atbildības veidošanos var kavēt gan ārēji, gan iekšēji faktori. Līdz ar to ir pašsaprotami jautājumi par cilvēka nozīmīgumu, atbildību un līdzatbildību sabiedrībā, kas izsauc arī ļoti dažādas antisociālas reakcijas. Mūsdienu sabiedrības locekļiem nereti ir grūtības nostabilizēt iekšējo vērtību skalu, jo pašos pamatos ir traucēta atbildības un līdzatbildības veidošanās par sevi, citiem, pret dabu – Visumu. Tādējādi būtiski ir atrisināt pretrunīgo situāciju – mazināt iedzīvotāju personīgo vienaldzību un neieinteresētību par apkārt notiekošajiem procesiem un veicināt atbildīgu indivīdu rīcību.

Atbildības jēdziena analīze

Analysis of the concept ‘responsibility’

Lai indivīds veiksmīgi socializētos apkārtējā sabiedrībā, dzīvotu pilnvērtīgu dzīvi, uzņemtos atbildību par savas rīcības ietekmi uz apkārtējo vidi – ir jābūt harmoniskai personībai, kas izjūt līdzatbildību par savu rīcību pašrealizācijas procesā. Taču problēmas un pretrunīgās situācijas rodas indivīdu atšķirīgajā izpratnē par atbildību. Tādēļ turmāk tekstā atbildība tiek apskatīta dažādu autoru interpretācijā.

Ē.Fromms uzskata, ka atbildība, rūpes, cieņa un zināšanas ir nobrieduša cilvēka pazīmes. (Fromm, 1989, 17. lpp) V.Frankls norāda, ka atbildība par dzīvi ir cilvēka dzīves jēga. Cilvēka esamību veido 3 pamati – atbildība, brīvība un garīgums. (Frankl, 26) A. Vorobjovs akcentē cilvēka rīcības tikumisko vērtējumu, kas balstās uz atbildības un pienākuma izjūtas. (Vorobjovs, 1996, 116. lpp) Dz.

Meikšāne uzskata, ka atbildība par savu dzīvi ir spēks, kas sekmē individuālā potenciāla aktualizēšanu, kuru apzināšanās un attīstība palīdz sevi atklāt. (Meikšāne, 1998, 58.lpp)

A.Kerols atbildību vērtē, kā personības psihisko funkciju integrācijas rezultātu, ko veido indivīda subjektīvā uztvere, emocijas, attieksme pret darbu, pienākumiem, personiskās mijattiecības, interakcija, sadarbības formas, vērtību sistēma. (19)

Pēc akmeoloģijas teorijas, atbildība ir viens no pamatfaktoriem, kas veido personības briedumu un atbildības pakāpe atšķir nobriedušu personību no nenobriedušas.

Pēc Rotera kauzālās atribūcijas teorijas atbildība tiek skaidrota divās pozīcijās:

1) indivīds uzskata, ka viss, kas notiek ar viņu dzīvē, ir atkarīgs no paša (internālās kontroles lokuss). Cilvēks vadās pēc principa, ka pats ir atbildīgs par notikumiem savā dzīvē. No katra paša ir atkarīga dzīves veiksmes un neveiksmes.

2) cilvēks atbildību par notiekošo viņa dzīvē novirza uz citiem cilvēkiem, ārējiem apstākļiem, situācijām (eksternālās kontroles lokuss). Indivīds uzskata, ka atbildība par viņa veiksmēm un neveiksmēm jāuzņemas vecākiem, skolotājiem, kolēģiem, priekšniekiem, paziņām. Šāda veida nostāju dēvē par bezatbildību. (Rotter, 1990, 489. - 493. lpp)

Pedagoģijā jēdziens „atbildība” tiek skaidrots ar apzinātu attieksmi par savu rīcību. Ar atbildības izjūtu indivīds nepiedzimst, tas ir iemācīšanās process. Atbildība ir attieksmes izpausmes veids, savukārt, to nosaka vērtīborientācija. (14, 67. lpp)

Psiholoģijā jēdziens „atbildība” nozīmē spēju atbildēt vispirms par sevi, savas dzīves saturu, par citiem cilvēkiem, kuriem doti solījumi, par savu viedokli. Tā ir spēja izvēlēties noteiktu uzvedības stilu. (7, 116. lpp)

Atbildības jēdziens tiek saistīts ar dažādiem saistošiem terminiem, piemēram, sociālā atbildība, pilsoniskā atbildība, tiesiskā atbildība, sociāli korporatīvā atbildība u.c. Jēdziens „sociālā atbildība” tiek lietots biznesā un ekonomikā, politikas zinātnēs un pozitīvajā psiholoģijā. Visās šajās disciplīnās sociālo atbildību definē kā faktoru, kas atspoguļo rūpes, kas sniedzas pāri personīgajām vajadzībām, vēlmēm un ieguvumiem. (19) Sociālā atbildība ir vērtību orientācija, kas motivē indivīdu uz prosociālu, morālu, pilsonisku uzvedību un individuālo atbildību. Sociālā atbildība ir uz sabiedrību vērsta vērtību orientācija, bāzēta uz demokrātiskām attiecībām ar citiem, un rūpju un taisnīguma morāles principiem, kas motivē cilvēkus uz virkni pilsonisku darbību. Galvenie sociālās atbildības morāles principi ir rūpes un taisnīgums. Tie ir atšķirīgi, bet savienojami principi. Sociālā atbildība pārklājas ar tādām attīstības koncepcijām, kā altruisms, prosociālu uzvedību, un rūpēm par citiem. (17) Sociālā atbildība ir saistīta ar virkni sociālo prasmju, kas tiek definēta kā sociālā kompetence.

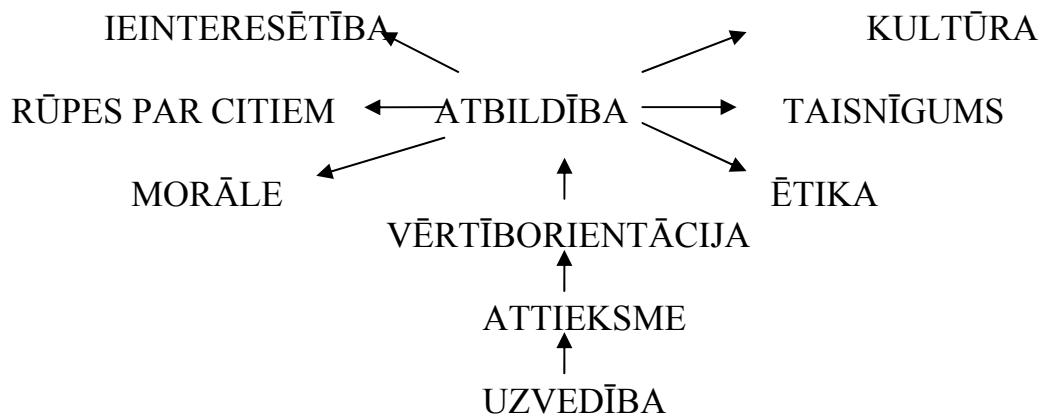
Sociālā kompetence ir daudzdimensiju jēdziens, komplekss veidojums, pārliecinātība, kontaktēšanās prasme. Sociālā kompetence ir attīstības mērķu kopums, kas aptver spēju uzņemties atbildību, atzīt draudzības vērtību, sociālo

mijiedarbību, morālās vērtības, saskarsmes kultūru, profesionālā darbība, spēja strādāt komandā, cilvēkzināšanas u.c. faktori, kas parādās iedzīvotāju mijietekmē. (Garleja, 2006. 46. lpp.)

Eiropas Savienības Ekonomikas un Sociālā komiteja definējusi jēdzienu „korporatīvā sociālā atbildība” (corporate social responsibility). ES izstrādātajā stratēģijā 2011.-2014. gadam, Korporatīvā sociālā atbildība (turpmāk tekstā KSA) ir jēdziens, kas nosaka, ka uzņēmumi iekļauj sociālos un vides apsvērumus savā uzņēmējdarbībā un mijiedarbībā ar ieinteresētajām personām. KSA jēdziena definēšana ir nesen papildināta pēc veikto pētījumu izvērtēšanas un šobrīd ir izvirzīta jauna pieeja. KSA – ir atbildība par uzņēmumu ietekmi uz sabiedrību, pievēršot uzmanību sociāliem, vides, ētikas, cilvēktiesību jautājumiem, patērētāju līdzdalību uzņēmējdarbībā un ciešu sadarbību ar ieinteresētajām personām. ES valstu politiku līmenī sabiedrības domāšana tiek virzīta uz sociāli atbildīgas uzņēmējdarbības veicināšanu, kas balstās uz ētiskiem morāles jautājumiem uzņēmuma iekšienē, un ārēji sociāli atbildīgā rīcībā pret vidi un patērētājiem. (24) Latvijā KSA tiek izprasta kā līdzsvars starp uzņēmējdarbības vides, sociāliem un ekonomiskiem aspektiem. Korporatīvā sociālā atbildība veidojas no uzņēmuma kultūras. Savukārt, uzņēmuma kultūra ir cieši saistīta ar tās darbinieku personiskajām vērtībām un attieksmēm. (Pētersons, 2005, 1. – 39. lpp) Attieksme ir cilvēku saskarsmes raksturs, izturēšanās veids (pret ko), cilvēka rīcības uzvedības aktīvā saistība, iekšējā sakarība ar apkārtējām lietām. Cilvēka attieksmes raksturu nosaka viņa subjektīvā vērtīborientācija, no kuras viņš atvasina savas uzvedības normas. Individīda vērtīborientācija un viņa pieredze savstarpēji nosaka viena otru. (14, 98. lpp.)

Indivīdu savstarpējā mijietekme attīstās esošajās sabiedriskajās attiecībās un personības attīstība ir no tām atkarīga. Ekonomikas, sociālās dzīves un kultūras attīstības uzdevumi prasa no ikviena dziļas zināšanas, taču daudzos tas rada apjukumu, nespējot saskatīt dzīves un kultūras nozīmīgākās vērtības. Vērtības ir plašas personīgās prioritātes ar kognitīvu, kā arī emocionālu komponentu, kas virza uz specifiskiem uzskatiem, attieksmēm un uzvedības veidiem. Atbildība arī tiek definēta kā vērtība, jo tā izpaužas kā rūpes par ģimeni, draugiem, paziņām, nepazīstamiem cilvēkiem, citu sugu un vides labklājību. Atbildības vērtības motivē personas uzvedību, kas vērsta uz palīdzību citiem un ieguldījumu sabiedrības kopējā labumā. Vērtības, kas prioritizē lielāko labumu sabiedrībā ir saistītas ar pozitīvu kalpošanu kopienai, balstītas uz vides labumu veicinošiem uzvedības modeļiem un politisko aktivitāti. (Pratt, Hunsberger, Pancer, Alisat 2003)

Izvērtējot iepriekš analizētās teorijas, var izprast atbildības veidošanās saikni ar šādiem personību raksturojošiem jēdzieniem (skat.1. att):

1.att. **Personību raksturojošie jēdzieni**
The individuality characterization concepts

Iepriekš analizēto definīciju kontekstā var atrast kopsakarības ar indivīdu līdzatbildīgas attieksmes veidošanos. Termins līdzatbildīga attieksme tiek raksturots, kā aktīvs izturēšanās un rīcības veids, kurš raksturo personas sadarbību un solidaritāti ar citu personu vai personu grupu un norāda uz kopīgu vērtīborientāciju. (14)

No līdzatbildīgas attieksmes veidošanās sistēmas var izvērtēt, ka tā izpaužas kā cilvēka aktīva iesaistīšanās kopīgā sadarbībā ar citiem indivīdiem, kurus saista vienota vērtību sistēma.

Redzot dabu, apkārtni un līdzcilvēkus, veidojas attieksmes - atbalstošas vai noliedzošas. Ikvienam izprotot sevi, kā sabiedrības un dabas sastāvdaļu, var cerēt uz pozitīviem rezultātiem ilgtermiņā, ka veidojas atbildīga un līdzatbildīga rīcība pret sevi, citiem, dabu.

Indivīdu atbildība sociālās vides kontekstā

Individual responsibility in the context of social environment

Šī brīža aktualitātes ne tikai Latvijā, bet visā pasaulē, ik dienas atklāj, cik patiesībā ir apdraudētas cilvēces pamatvajadzības, piemēram, fiziskā drošība, pakļautība terorismam, imigrācijai, nodarbinātības problēmām, kā arī etniskās identitātes noturīguma draudiem. Tādēļ aktuāla ir indivīda iekšējā potenciāla izpaušme, garīgā izaugsme, vajadzība pēc pašrealizācijas, kas orientēta uz atbildīgas rīcības veidošanu.

Fizikas doktors A.Broks akcentējis: „vienojot materiālo un garīgo, ikviena cilvēka dzīve ir mainība, kas raksturojas ar rašanos, izturēšanos un izzušanu pasaulē. Pārvērtības un izmaiņas kā mainības īstenošanās pamatveidi ikvienu no mums saista ar mūsu dzīvesvidi – cilvēkvidi, dabasvidi un tehnovidi. Ikviena apzināta cilvēkdarbība ir saistīta ar apkārtējo jeb ārējo vidi. (Broks, 2000, 9. lpp) Izglītības sistēmas galvenais uzdevums ir katra indivīda spēju un viņa potenciāla pilnvērtīga attīstība, viņa sagatavošana radošai darba dzīvei un atbildīgai līdzdalībai sabiedrības procesos. Tātad, izglītošana ir noteicošs faktors atbildīgas rīcības veidošanas pamatā, jo domāšana personiski atbildīgā līmenī par savu rīcību un

uzvedību ir cieši saistīta ar audzināšanu, kas prasa sadarbību starp skolu, ģimeni un tuvāko sabiedrību.

Indivīds spēj realizēt sevi ar pilnu atbildību pret savu laiku, telpu, vēstures mantojumu, prot palikt pie savām domām, uzskatiem, būt emocionāli brīvs, sociāli neatkarīgs un cieši saistīts ar sociālo vidi. (Garleja, 2006, 31. – 63. lpp) Pēc L. Žukova vārdiem, labam paraugam ir liels audzinošais potenciāls”. Tās rezultāts veidojas socializācijas procesā, kas veido personas sociālo un kultūras pieredzi, darba iemaņu, sociālo normu, un vērtību apguvi, personas identitāti. Sociālā ievirze sākas ģimenē, kurās viņš izprot ģimenes komunikācijas kopsakarības – iemācās tiesības, pienākumus, atbildību, cieņu, rūpes, mīlestību u.c. attiecību mījsakarības. Sociālā audzināšana sekmē individuālo lomu realizāciju. Ja cilvēkam nav pietiekamas izpratnes par savu lomu izpildi, tas kavē atbildības un attieksmes veidošanos, līdz ar to izjauc cilvēka darbības harmoniju. Cilvēkam, pildot savas lomas, būtu nepieciešams izjust pienākumu un tiesības attiecībā pret citiem cilvēkiem un apkārtējā vidē esošiem procesiem. Tikai tad var izveidoties sabiedrībā kārtība un likumība. Indivīds brīvprātīgi pildot pienākumus pret sabiedrību, izjūt arī savas tiesības tajā. L. Žukovs citējis: „Viņš ieaug sabiedrībā.” (Žukovs, 173. - 175 lpp.) Atsaucoties uz I. Pauloviču, cilvēkam vēlams balstīties uz saviem resursiem, radot iespējas attīstīt un izmantot tos, uzsverot brīvas izvēles iespējas un atbildību par sevi, citiem sabiedrības locekļiem un dabu. Pieredze, vērtības un attieksmes, kādas cilvēks iegūst socializācijas procesā, izpaužas viņa atbildīgā un līdzatbildīgā attieksmē demokratizācijas procesos. (Pauloviča, 1995, 36. lpp)

Tātad, var secināt, ka atbildība ir indivīda morāla saistība ar citiem, ētiska rīcība, uzvedība. Ja cilvēks veido attiecības, viņš kļūst atbildīgs. Atbildība tiek visciešāk saistīta ar pienākumu un rūpēm citiem par labu. Mūsdienu sabiedrība un pasaule kļūtu labāka, ikvienam apzinoties atbildīgas rīcības nozīmi pasaulīgo procesu kontekstā.

Secinājumi **Conclusions**

Indivīds savu atbildību pauž caur attieksmi pret sevi, citiem, dabu un apkārtesošajiem pasaulīgajiem procesiem. Atbildību par sevi, citiem un savu rīcību attīsta ģimene, skola, masu mediji un sabiedrībā pastāvošie likumi, kultūra, tradīcijas, vērtības. Atbildība tiek definēta kā vērtība. Indivīds no subjektīvās vērtīborientācijas atvasina savas uzvedības normas. Indivīdam izprotot savu ciešo saistību ar apkārtējiem cilvēkiem un dabu var veidoties atbildīga un līdzatbildīga attieksme. Ar atbildību indivīds nepiedzimst, tas ir iemācīšanās process. Sociālā ievirze sākas ģimenē, kurās viņš izprot komunikācijas kopsakarības – iemācās tiesības, pienākumus, atbildību, cieņu, rūpes, mīlestību u.c. attiecību mījsakarības.

Atbildība veidojas uz vērtību, attieksmju, rīcības bāzes. Tā nozīmē justies atbildīgam par saviem lēmumiem, un būt tādām, uz kuru citi var paļauties. Individuālā atbildība var pozitīvi ietekmēt sociālas izmaiņas, kultivējot morālās vērtības un darbības. Atbildības līmenis ir brieduma noteikšanas mērlīdzeklis.

Atbildīga rīcība tiek audzināta ģimenē, skolā un sociālā vidē. Atbildība ir vērtība, kas tiek izteikta sociālās attiecībās. Atbildības attīstība notiek jau agrā bērnībā, kad formējas indivīda personība. Atbildīgas rīcības attīstīšanā jāiesaistās gan ģimenei, gan skolai, gan sabiedrībai, kā arī valsts un pasaules politikai.

Summary

Responsibility is formed on the basis of value in terms of beliefs, attitudes and behaviors. It means to feel responsible for their decisions and actions to be such that others can rely and be able to take action on issues of human power. Human responsibility can affect positive social change during the cultivation of moral values and actions. Level of responsibility is the mature index. Sense of responsibility is formed in family, school and social environment. Responsibility is a value, which is expressed in terms of social relations. To develop responsibility, the foundation is built in early childhood when personality is formed. In responsible attitude formation process must be involved in family, school, community, national and world politics.

Literatūra Bibliogrāfija

1. Broks, A. (2000). *Izglītības sistemoloģija*. RaKa.
2. Garleja, R. (2006). *Cilvēkpotenciāls sociālā vidē*. RaKa.
3. Kūle, M., Kūlis, R. (1998). *Filosofija*. Zvaigzne ABC.
4. Meikšāne, Dz., Plotnieks, I. (1998). *Personības pašizjūta un identitāte*. JUMI.
5. Pauloviča, I. (1995). Sociālās reformas un sociālo vērtību izmaiņas sabiedrībā. *Dzīves jautājumi*. Rakstu krājums. R: Attīstība.
6. Pētersons, A., Pavāre, L. (2005). *Korporatīvā sociālā atbildība*. Turība, Rīga.
7. Svence, G. (2009). *Pozitīvā psiholoģija*. Zvaigzne ABC.
8. Špona, A. (2001). *Audzināšanas teorija un prakse*. Raka.
9. Vanaga, D., Sedvale, E. (2003). Kopienas filantropija – iespējas un ierobežojumi. *Dzīves jautājumi*. IX. – Jumi.
10. Vorobjovs, A. (1996). *Psiholoģijas pamati*. Mācību Apgāds, 1996.
11. Žukovs, L. *Ievads pedagoģijā*. RaKa.
12. *Es piedalos: pilsoniskās līdzdalības rokasgrāmata*. (2004). Rīga: Madonas poligrāfists.
13. *Pašvaldību grantu konkursi pilsoniskās sabiedrības veicināšanai*. (2007). Labās prakses piemēri: rokasgrāmata. Talsi: Ziemeļkurzemes Nevalstisko organizāciju atbalsta centrs.
14. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. (2000). Rīga: Zvaigzne ABC.
15. Крейг, Г. (2000). *Психология развития*. Санкт Петербург, Питер.
16. Fromm, E. (1989). *The Art of Loving*. – *Perrenial, Highlighting edition*.
17. Lake L., Syvertsen Amy K. The Developmental Roots of Social Responsibility in Childhood and Adolescence. Youth civic development: Work at the cutting edge. New directions for Child and Adolescent Development, 134, 11-25. (skatīts 22.11.2011.)
18. Internal versus external control of reinforcement: A case history of a variable. Rotter, Julian B. American Psychologist, Vol 45(4), Apr 1990, 489-493. doi: 10.1037/0003-066X.45.4.489 (skatīts 03.02.2012.)
19. Public sector roles in strengthening corporate social responsibility: a baseline study. http://wopared.parl.net/senate/committee/corporations_ctte/completed_inquiries/2004-07/corporate_responsibility/submissions/sub63_attach1.pdf (skatīts 16.02.2012.)
20. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007 – 2013 <http://polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file44075.doc> (skatīts 13.12.2011.)
21. Pētījums. Mazāk nekā puse iedzīvotāju dzīvo videi draudzīgi.

- Proceedings of the International Scientific Conference.
Volume II: Social and Special pedagogy; Health and Sport; Overviews.
http://www.atkritumi.lv/aktualitates_a.php?lang=lv®ion=6&kid=0&id=13&k=35 (skatīts 05.01.2012.)
22. Raksts. Palielinājie ēnstrādnieku skaits.
<http://www.ekonomika.lv/palielinajies-enstradnieku-skaits-apkopots-aploksnu-algu-nozaru-trijnieks/> (skatīts 06.01.2012.)
23. Vēlētāju aktivitāte.
<http://web.cvk.lv/pub/public/29957.html> (skatīts 22.01.2012.)
24. A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility
http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/_getdocument.cfm?doc_id=7010 (skatīts 14.01.2012.)
25. Employment, social affairs and inclusion.
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=331&newsId=1012&furtherNews=yes>
(skatīts 20.01.2012.)
26. **Viktor E. Frankl Quotes.**
http://www.brainyquote.com/quotes/authors/v/viktor_e_frankl.html (skatīts 18.02.2012.)

<p>Kristīne Ķinēna Rīga Stradiņš' University Riņķu st. 24,26, Liepāja, Latvia E-pasts: kristine.kinena@rsu.lv Phone: +371 63442119; +371 63484635</p>
--